

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

Nettet er stengt, og mobiltelefoner skrus av og legges fram ved kateteret. Ellers er de vanlig godkjente hjelpemidler tillatt.

Tema: Drømmen om det gode samfunnet

Skriv en sammenhengende tekst med tittelen «Drømmen om det gode samfunnet». Du kan disponere momentene dine som du vil, men du MÅ komme inn på følgende

- Velg to ideologier. Drøft i hvilken grad de to ideologienes verdigrunnlag og mål har vært virkeliggjort i praksis.
- Hvilken ideologi tror du vil kunne skape et samfunn med størst grad av likhet og frihet?
- Drøft og ta stilling til følgende sitat av Winston Churchill: «Demokrati er den verste styringsformen som finnes, bortsett fra alle de andre som har blitt prøvd gjennom tidene».

NB: Les teksten «Negativ frihet er mest positiv» av Ole Martin Skilleås (se baksiden av arket) I besvarelsen din MÅ det være referanser til denne teksten.

I tillegg til eller som en del av MÅ-punktene dine kan du komme inn på følgende momenter

- ✓ revolusjon eller evolusjon som vei til drømmesamfunnet
- ✓ ideologienes forhold til demokratiet
- ✓ positiv og negativ frihet
- ✓ skepsis til folkestyret («pøbelvelde»)
- ✓ minoriteters rettigheter kontra flertalltyranni
- ✓ kjønnsroller og likestilling
- ✓ sensur, propaganda og demagogi
- ✓ utopier – verken ønskelig eller mulig?
- ✓ sosiale medier og ekkokammer
- ✓ faktaresistens og fake news
- ✓ demokratiets (manglende?) evne til å løse de store problemene

Kildebruk: Du bør bruke filosofiske kilder som en del av argumentasjonen din. Oppgi hvor sitatene er hentet fra underveis i besvarelsen og legg til en kildeliste til slutt.

Drømmen om det gode samfunnet

Ett av de mest grunnleggende målene mennesker flest har til felles, er å leve godt og i trygghet. Det er dette livet de fleste av oss vier tiden vår til å jage etter. Elever går på skolen blant annet fordi de ønsker å etablere oss i samfunnet med et yrke senere, og vi står opp om morgenen for å tjene penger slik at vi beholder en stabil økonomi. Dette gjør vi altså som oftest fordi vi har et bestemt syn på hvordan vi skal sikre oss for eksempel trygghet og frihet, og dermed leve et godt liv. Men denne tenkemåten kan også appelleres til et videre perspektiv. I tillegg til å besitte en oppfatning av hvordan livet bør leves, har vi også et syn på hvordan samfunnet bør styres for at det skal være godt å leve i. Denne ideen innebærer en oppfatning av hva virkeligheten er, hvordan den er blitt slik, et forslag for hvordan den bør være, samt en fremgangsmåte for hvordan vi skal komme oss dit. Når denne oppfatningen ikke ligger på et individuelt plan, men snarere er blitt selve grunnlaget for hvordan en større gruppe mennesker (eller et helt folk) tenker politisk, kalles den for en ideologi. Definisjonen av ideologi er relativt sammensatt, men på sett og vis kan den kokes ned til ett enkelt spørsmål: Hvordan skal vi som et fellesskap leve og samarbeide for å oppnå et godt samfunn?

En ideologi kan gi en overbevisende forklaring på hva som skal til for å skape et godt samfunn, men det er særdeles viktig å huske på at det nettopp er – en forklaring. En ideologi gir et teoretisk grunnlag, men den er ikke nødvendigvis en garantist for hvordan disse samlingene av ideer vil komme til uttrykk i praksis, eller om ideologienes mål og verdigrunnlag i det hele tatt er mulig å virkeliggjøre. Et godt eksempel på dette er Marx og Engels teori om hvordan staten vil dø bort i et kommunistisk samfunn, etter proletariats diktatur. I *Staten og Revolusjonen* (1917) skriver Lenin følgende: «Først i det kommunistiske samfunnet, når motstanden fra kapitalistene er fullstendig knust, når kapitalistene har forsvunnet, når det ikke finnes klasser (det vil si når det ikke er noe skille mellom samfunnsmedlemmene i forholdet deres til produksjonsmidlene i samfunnet), først da «slutter staten å bestå», først da «kan det bli tale om frihet» [...] litt etter litt vil (folket) vende seg til å respektere de elementære reglene for samliv som har vært kjent i tusenvis av år, og som har vært tatt opp igjen i mange hundre år i alle læreboksentenser. De vil venne seg til å

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

følge dem uten vold, uten tvang, uten underordning, *uten det spesielle tvangsapparatet som er kalt stat.*» (Lenin, 1917) Det likestilte samfunnet hvor mennesker lever i fellesskap og det ikke eksisterer noen undertrykkende statsmakter, er kommunismens ultimate visjon. I tillegg vil alle familieforhold, som ekteskap, oppløses, fordi de gjenspeiler de eksisterende maktforholdene i det kapitalistiske samfunnet, og at i et fritt og likestilt samfunn, vil ikke slike strukturer være nødvendig. Barnets oppdragelse er også kollektivets oppgave. Likevel forklarer verken Marx, Engels, eller Lenin i dybden om hvordan et samfunn uten en stat, ekteskapstradisjon eller familieforhold vil organiseres og fungere i praksis. Om en ideologi ikke kan gi en forklaring på det, kan det være lurt å tenke skeptisk.

Det er flere av Marx sine kommunistiske mål som aldri egentlig ble realisert. I *Det kommunistiske partis manifest* kommer mange noble intensjoner til uttrykk. Kommunismens historiesyn baserer seg på en evig klassekamp; siden tidenes morgen har utviklingen vært drevet av ulike samfunnsklasser som kjemper om makten, der arbeiderklassen har vært undertrykt av bourgeoisiet, siden antikkens slavesamfunn, gjennom middelalderens føydsalsamfunn, og nå det kapitalistiske samfunnet. Marx og Engels skildrer arbeidernes elendige forhold i det moderne kapitalistiske industrisamfunnet slik: «Arbeiderne er ikke bare bourgeoisiklassens bourgeoisistatens underordnede; hver bidige dag og time er de underordnet maskinen, oppsynsmannen – og fremfor alt selve fabrikkarbeideren. Jo mer åpent det proklamerer fortjeneste som sitt mål, desto mer smålig, ondskapsfullt og opprørende er dette despotiet.» (Marx & Engels, 1848) Det er nettopp denne undertrykkingen kommunismen ønsker å ende, gjennom etableringen av et samfunn hvor klassene og dermed ytre tvang og mishandling har opphørt, hvor mennesker lever likestilte og i fellesskap. Produksjonsmidler eies av fellesskapet, goder fordeles etter behov og arbeid utføres etter evne. Hvor mennesker ikke er fastlåst i en stilling, eller ett yrke, men kan utfolde seg og utvikle alle sine evner; et samfunn uten slaktere, men med mennesker som slakter - hvor det finnes ingen bakere, men folk som baker. Videre skriver Marx og Engels at det er «en epokes herskende ideer har alltid vært den herskende klassens ideer». (Marx & Engels, 1848) Med dette mener de arbeiderklassen til å innse at deres forhold er et resultat av herskernes interesser, og på ingen måte deres egen skyld, og at det derfor er mulig med forandring.

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

Forandring skjedde i det russiske samfunnet. Inspirert av Marx og Engels, overtok Lenin og bolsjevikene (kommunistpartiet i Russland) makten etter tsarens fall i 1917, og innførte kommunismen. Likevel endte ikke revolusjonen slik Marx sannsynligvis forhåpet. Det første valget som ble holdt etter februarrevolusjonen, skulle være demokratisk. Da Lenin tapte, tok han likevel makten selv, og derfra utviklet han et totalitært styre, en systematisk terror brukt for å kontrollere befolkningen, samt *Den røde armeen*, ledet av Leo Trotski, som skulle eliminere enhver politisk motstander. Da Stalin etter hvert overtok makten etter Lenins død, virket det tilsynelatende som at Russland opplevde fremgang. Landet hadde en økning i BNP, en sterk regjering som induserte industrialiseringen av landet, og en omfattende militær styrke. Skyggesidene som andre land ikke så, var tvangsarbeid i fangeleirer, hungersnød, offentlige henrettelser, konsentrasjonsleir, mangel på rettigheter, overvåking, kollektivbruk, mangel på eiendomsrett, fremtvingelser av tilståelser og dermed ufortjente straffer, alkoholisme, og elendige arbeidsforhold.

Hvordan endte Marx og Engels teorier om et godt, likestilt og trygt samfunn i et slikt styre? Det er vanskelig å gi et korrekt svar, men det er lov å spekulere. Jeg tror en mulig forklaring ligger i forskjellen mellom Marx og Engels tolkning av kommunismen, og Lenins tolkning. Marx påsto at en revolusjon ville oppstå etter hvert som arbeiderklassen ikke lenger kunne holde ut sine elendige forhold, og dermed tyr til vold for å skape en endring. Denne teorien er rettet mot vesten, hvor for eksempel Storbritannia er kommet langt i industrialiseringen og arbeiderklassen har vokst frem. I Russland var situasjonen annerledes, ettersom landet lå bak de europeiske nasjonene i utviklingen, og samfunnet ikke hadde noen formell borgerklasse. Lenin mente også at arbeiderne i Russland ikke var revolusjonsbevisste. I 1905 fant flere opprør sted som følge av misnøye med høye matvarepriser og undertrykkelse, og Lenin anså dette som forsøk på revolusjon. Det eneste folket manglet var en ekstern leder. Det Russland virkelig trengte, var altså et revolusjonært parti bestående av intellektuelle som kunne ta makten. Bolsjevikene, partiet Lenin ledet, arbeidet dermed i hemmelighet for å oppnå en revolusjon. (Moum, Pettersen, & Sævareid, 2018) Da de tok makten, var det denne tolkningen – også kjent som Lenins partiteori – som kan ha dannet grunnlag for utføringen av et totalitært styre.

Kommunismen er en av flere retninger innenfor sosialismen; det vil si en fellesbetegnelse for ulike politiske retninger og idesystemer som setter likhet sentralt. (Moum, Pettersen, &

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

Sævareid, 2018) En annen politisk retning innenfor sosialismen, er revisjonismen, også kalt sosialdemokrati. Dette er et alternativ til kommunismen, som hevder at veien til likhet går gjennom væpnet revolusjon. Revisjonismen, derimot, kommer med et mer fredelig forslag til virkemidler, nemlig parlamentarisme. Eduard Bernstein forklarer at gjennom fredelige, demokratiske reformer – ikke en rask og blodig revolusjon – kan arbeiderklassen ha en politisk innflytelse gjennom lovlige kanaler, som for eksempel valg og etablerte organisasjoner, i stedet for å styrte de eksisterende styremaktene og ta makten selv. Dette er en vei til likhet, frihet og menneskerettigheter, hvor man beholder den demokratiske styreform, og utelukker blodige revolusjoner, totalitære styre, undertrykkelse og vold. For mange er sosialdemokratiet svaret på hvordan et godt samfunn styres. (Moum, Pettersen, & Sævareid, 2018)

Dessuten er Bernstein for en kapitalistisk økonomi. Han er skeptisk til marxistenes tankegang om at motsetningene må utvikle seg til å bli så radikale, at systemet til slutt kollapser i revolusjon. Han forkaster deres teori om at kapitalismen må bukke under, fordi tilpasninger kan bli gjort underveis i prosessen – kapitalismen er nemlig mer fleksibel enn mange tror. Han benyttet også statistikk for å vise at kapitalismen ikke skaper så store forskjeller som en tror – faktisk løftes flere fattige opp fra fattigdommen i et kapitalistisk samfunn. Kapitalismen har også vist seg gjennom historien til å være det mest effektive økonomiske systemet. Nå har vi en liste over eksempler hvor kapitalismen har vist sine svakheter, som ved Børskrakket i 1929, og finanskrisen i 2008, men samtidig har kapitalismen og dens «usynlige hånd» løftet menneskeheten ut av nullspilltankegangen, og dermed milliarder av mennesker ut av fattigdommens lenker. Kapitalismen står i motsetning til kommunismens planøkonomi, som gjennom grundige 5-årsplaner dikterer hva som skal produseres, i stedet for at produksjonen reguleres av markedets etterspørsel. Denne formen for økonomisk tenkning i Sovjetunionen resulterte i synkende produktivitet, alkoholisme på arbeidsplassen, og en stor misnøye blant folket, før systemet falt sammen. Årsaken til at systemet kollapse, ligger muligens i holdningen om at man skal «få etter behov, og arbeide etter evne.» For som Adam Smith skriver i *Nasjonenes rikdom*, er det «ikke på grunn av slakterens, bryggerens, eller bakerens velvilje at vi forventer å få mat på bordet, men på grunn av hans egeninteresse.» Det er nettopp denne egeninteressen kapitalismens usynlige hånd representerer, og som har gjort

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

underverker for menneskeheten de siste hundre årene. (Moum, Pettersen, & Sævareid, 2018)

Til sist mente Bernstein at kommunismens virkemidler er uaksepterte og uønsket. Vold skal ikke være et alternativ, når det eksisterer fredeligere metoder. Gjennom parlamentarisme og fagforeningsarbeid, stemmerett og ytringsfrihet, kan de lavere samfunnsklassene skape en langsom samfunnsendring som senere vil sørge for bedre levestandarder. Vi trenger ikke «proletariatets diktatur» når vi kan ha et samfunn bygget på demokrati og menneskerettigheter. Det er nettopp på grunn av disse karaktertrekkene – demokrati, fellesskap, kapitalistisk økonomi, nulltoleranse for vold, mulighet for politisk deltakelse, rettigheter, gradvise endringer – at jeg vil påstå at sosialdemokratiet er den samfunnsformen som kan skape størst grad av frihet og likhet, nettopp fordi den på mange måter er mer bærekraftig enn andre ideologier. Det er selvfølgelig mange av trekkene jeg har nevnt som går igjen i andre ideologier, men på sett og vis virker det som for meg at det alltid finnes en skyggeside ved disse.

Et eksempel er konservatismen. En konservativ er en person som enkelt forklart er skeptiske ovenfor forandringer, og gjerne vil bevare status quo. Konservatismen kan forstås som en retning som oppstod som en reaksjon på den franske revolusjonen og opplysningstidens fokus på fornuft, frihet og fremskritt. Den irskfødte politikeren Edmund Burke regnes som konservatismens far, og skriver i boka *Reflections over the Revolution in France* at revolusjonen ville ende i en katastrofe. Revolusjon er satt i gang av «kalde hjerter og grumsete hjerter» (Burke, 1790), den er en for radikal endring over en for kort periode, og det kommer ikke naturlig for mennesker å mestre de utfordringene den vil by på. En revolusjon, eller en samfunnsendring generelt, bør skje gradvis (og her finner vi et likhetstrekk mellom konservatismen og revisjonismen), og den bør skje gjennom et moralsk kompass av tradisjoner og erfaringer. Ved å rive ned tradisjonene, som er blitt opparbeidet gjennom generasjoner, er svært farlig, fordi denne handlingen vil blottlegge vårt dyriske og barbariske utgangspunkt. Og om det moralske kompasset som menneskeheten har opparbeidet gjennom generasjoner skulle forkastes – som er selve formålet i en revolusjon -, vil menneskeheten hives ut i en håpløs og skrekkelig situasjon hvor disse manglene er grunnlaget vårt for videre navigasjon. Det vil bare ende i en blodig katastrofe, akkurat som den franske revolusjonen. (Moum, Pettersen, & Sævareid, 2018) Slik advarer Burke

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

befolkningen mot å gjennomføre en revolusjon: «Jeg håper at dere ikke er i ferd med å bevege dere hurtig av sted langs den raskeste veien til en slik grusom og avskyelig situasjon. [...] Deres frihet er ikke frisinnnet. Deres kunnskap er ikke annet enn oppblåst uvitenhet. Deres menneskenatur er barbarisk og brutal.» (Burke, 1790)

Selv om denne resonneringen lyder fornuftig dersom man tar resultatene av den franske revolusjonen med i betraktning, ligger det muligens skjulte motiver bak denne talen. Mary Wollstonecraft mener det er selvinnslysende at rike elitemenn som Burke er skeptiske til forandringer, ettersom de har sine eiendommer, status og navn å miste. Derfor kommer det naturlig for dem å være lojale ovenfor de tradisjoner og de eksisterende samfunnsstrukturer de nyter så godt av likevel. Problemet ligger dermed i deres egoisme og mangel på forståelse for de undertrykkede. Her finnes det en parallell mellom Wollstonecraft og Marx, som hevder at *proletariatet har intet annet å miste enn sine lenker*. Wollstonecraft skrev: «Jeg fornemmer fra hele tonen i deres *Refleksjoner* at de har en voldsom antipati mot fornuften. [...] De rike og kraftløse, som er en tallrik skare, vil utvilsomt bifalle Deres system og høylytt besynge deres fromme aktelse for autoriteter og det bestående; de vil oppleve det som mer behagelig å nyte enn å tenke, mer behagelig å begrunne undertrykkelse enn å rette opp misbruk. Menneskerettigheter er kun skjærende lyder som gir dem frysninger...» (Wollstonecraft, 1792) Wollstonecraft anklager altså Burkes antirevolusjonære tanker for å en frykt for å miste sin behagelige tilværelse, fremfor en velvilje overfor menneskeheten.

En annen sterk kontrast mellom sosialdemokratiet og Burkes konservatisme, er hans ønske om å innføre et begrenset demokrati. Dette ønsket kommer i mine øyne naturlig for overklassen dersom Wollstonecrafts anklager er korrekte. For om en ønsker å bevare sin egen makt og de etablerte samfunnsstrukturene, ville det ikke da være dumdristig å overlate makten til folket, i stedet for å samle den hos en mindre gruppe med intellektuelle fra eliten?

En ideologi som står i kontrast til konservatismen, er nasjonalismen. I stedet for å være skeptisk til samfunnsendringene, utgjorde den faktisk en sentral drivkraft i både den franske og amerikanske revolusjonen. Nasjonalismen i revolusjonene har også mye til felles med sosialdemokrati, nettopp fordi den vektlegger menneskerettigheter og demokratiet – selve troen på at det er menneskenes rettigheter som binder folket sammen. Det var for eksempel nasjonalismens tro på folkesuverenitet som erstattet de eneveldige styreformene med maktfordelingsprinsippet. Ettersom denne formen for nasjonalisme (demonasjonalisme)

Kommentert [IE1]: Tommy setning

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

spilte en så sentral rolle under den franske revolusjonen, har den også fått navnet fransk nasjonalisme. (Moum, Pettersen, & Sævareid, 2018)

Nasjonalismen var også en viktig drivkraft i fremveksten av nasjoner på 1800-tallet. Samlingen av de tyske statene, og fremveksten av Italia, ville for eksempel aldri funnet sted uten denne ideologien. Likevel har nasjonalismen sine skyggesider også. Nasjonalisme var for eksempel en viktig ingrediens i dannelsen av fascismen og nazismen i Italia og Tyskland. Denne formen for nasjonalisme kalles etnonasjonalisme, som legger mindre vekt på rettighetene. Etnonasjonalisme skaper en definisjon av hva det vil si å tilhøre en nasjon - en slags folkeånd som eksisterer i hver og en av oss. Denne ideen kan trekkes tilbake til den tyske romantikken og kalles dermed tysk nasjonalisme. Denne definisjonen kan skapes gjennom standardisering av språk, religion, politikk, kultur, etnisitet, og har som formål å styrke den nasjonale identiteten. «Nå har vi skapt Italia. Nå gjelder det bare å skape Italianere,» er et kjent sitat av Massimo d'Azeglio som illustrerer kjernen i etnonasjonalismen. Dessverre har denne ideologien lagt grunnlag for mye diskriminering gjennom historien. Vi finner etnonasjonalisme også i Norges grunnlov; jøder har ikke adgang til riket, og nordmenn skulle tilhøre den evangelisk lutherske kristne. Jødeforfølgelse, sameassimilasjon, og diktatur er noen andre tragiske eksempler på konsekvenser av etnonasjonalismen. (Moum, Pettersen, & Sævareid, 2018)

I dag ser vi dessverre at denne formen for nasjonalisme fremdeles er representert i verdenspolitikken. Den jeg mener er den farligste forkjemperen for etnonasjonalisme i dag, er Donald Trump. *Make America Great Again*, er et uttrykk som på mange måter representerer denne tankegangen. Trump har blant annet påstått at innvandrere forgifter det amerikanske blodet, og at dersom Trump kommer til makta igjen, skal han sørge for at landet renskes for innvandrere. Historien har vist oss at det er nettopp denne typen tenkning vi bør vokte oss for.

I Norge har vi et sosialdemokratisk styresett. Som jeg har skrevet om ovenfor, virker sosialdemokratiet som en vei til rettigheter og fellesskap, uten like store negative baksider som vi finner ved for eksempel konservatismen og nasjonalismen. Men som den amerikanske filosofen Martha Nussbaum skriver i *De grunnleggende menneskelige kapabilitetene*, trenger individet enkelte mulighetsbetingelser for å være garantert den friheten man har rett på – det vil si konkrete, materielle krav som må oppfylles for at individets frihet og rettigheter ikke

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

bare er en prinsippsak. Punktene hun lister opp, er blant annet god helse, kroppslig integritet, evne til å tenke selvstendig, tilhørighet og følelser ovenfor nære relasjoner, praktisk fornuft, et sosialt grunnlag for å kunne respektere seg selv, lek, og kontroll over egne omgivelser. (Nussbaum, 2000) Dette er kapabiliteter Nussbaum mener er viktige for et godt og fritt liv, og som jeg mener er krav Norges samfunn på en effektiv måte innfrir. I andre samfunn, som det kommunistiske Russland, er det mye snakk om edle verdier som rettferdighet, frihet, og likhet, men om individene likevel ikke møter disse materielle kravene, kan ikke samfunnet kalles godt.

Samtidig vil det alltid finnes baksider ved alle ideologier, også sosialdemokratiet. Et sitat av Winston Churchill lyder følgende: «Demokrati er den verste styringsformen som finnes, bortsett fra alle de andre som har blitt prøvd gjennom tidene.» Dette sitatet oppsummerer to hovedpoeng: demokratiet har sine svakheter, men samtidig er det den beste styreform som er blitt prøvd ut inntil videre.

Ibsen illustrerer de negative funksjonene til demokratiet i *En folkefiende*. Doktor Stockmann ønsker å opplyse folkemassene om en forurensing i vannbadet deres, og de helsemessige risikoene ved å unngå å gjøre tiltak. Etter en nøytral fremleggelse av saken, blir han møtt med beskyldninger om løgn og intensjoner om å påtvinge folket høyere skatt, ønsker om å ta makten for seg selv, og en uakseptabel mistillit til myndighetene. Byfogden hevder at påstandene hans er upålitelige og overdrevne. Etter hvert skifter Stockmann samtaleemne. «Jo, jeg hadde det ønsket, ivrig, utrettelig, brennende å være virksom til hjemmets og til allmenhetens beste. [...] Og så gikk jeg her og svelget i forblindelsens lykke. Men i går formiddag – nei, det var egentlig i forgårs aftes – da åpnet mine åndelige øyne seg på vid vegg, og det første jeg fikk syn på, det var autoritetens umåtelige dumhet.» (Ibsen, 1882) Videre konkluderer han følgende: «Sannheten og frihetens farligste fiender iblant oss, det er den kompakte majoritet. Ja, den forbannede, kompakte, liberale majoritet – den er det! Nå vet dere det.» (Ibsen, 1882) Etter å ha sett hvordan majoriteten så lett kan lukke øynene for kalde, harde fakta, og forverre sine forhold med sin ubøyelige ignoranse, konkluderer Stockmann altså med at majoriteten dessverre har makta, men rett har de ikke – minoriteten – de kloke - er alltid de som har rett.

I ettertid av dette dramaet har Ibsen blitt hardt kritisert for de antidemokratiske holdningene til Stockmann. Likevel ser vi hvordan mennesker i det moderne samfunnet som står opp for

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

sine saker, og meddeler fakta som kan gjøre oss ukomfortable, havner i samme situasjon som Stockmann og blir til virkelighetens folkefiender. I dag kalles de *varslerne*. Greta Thunberg er et godt eksempel. En annen varslers er Edward Snowden, som arbeidet for den amerikanske etterretningsorganisasjonen NSA. Han gikk ut i pressen og fortalte at de amerikanske myndighetene samlet privat informasjon fra menneskers PC-er og iPhoneer på et globalt nivå. Han ble sikket av de amerikanske myndighetene for spionasje, og måtte flykte til Russland. I likhet med Stockmann ble Snowden utsatt for utallige konspirasjonsteorier, som bidro til å fjerne fokuset fra det faktiske problemet. (Fodstad, 2022) «Konspirasjonspraksiser – metodene som brukes i faktiske konspirasjoner, som valgkretsinnstilling, gjeldindustrien, eller masseovervåkingen – overskygges nesten alltid av konspirasjonsteoriene: disse ondsinnede usannheter som sammen klarer å tære bort borgernes tillitt til alt som er sikkert eller beviselig,» skriver Snowden i *Løgn og Sannhet i Demokratiet*. (Snowden, 2021) Det viser seg faktisk at folkesuverenitet og ytringsfrihet – som er basisgrunnlaget i demokratiet vårt og som skal sikre tilgang på fri informasjon og sannhetssøken – kan virke stikk imot sin hensikt, ødelegge for sannheten, og begrense og forkvale våre oppfatninger av hvilke problemer som er reelle og må tas tak i.

Det finnes flere filosofer som er enige i Stockmanns syn på massene. Som jeg har nevnt tidligere, er for eksempel Edmund Burke skeptisk til demokratiet. Han mener at den tilfeldige borgeren er uopplyst, kunnskapsløs, en idiot, og uansvarlig. Den verdifulle styremakta kan ikke ligge hos slike mennesker. Samfunnet vil være langt bedre, om minoriteten, altså de intellektuelle og anstendige menneskene får styre. Å la majoriteten – de dumme – styre, gir rett og slett ikke mening. I tillegg mener han at det for noen kommer naturlig å lede, så vel som det kommer naturlig for andre å underkaste seg. Dette er Burkes argumenter for en begrenset stemmerett. (Moum, Pettersen, & Sævareid, 2018)

Videre er både Bruke og Mill bekymret over hvordan demokratiet kan utvikle seg til et flertallstyranni. Mill var redd at det demokratiske samfunnet blir for intolerant ovenfor mangfoldet av meninger. Han innså at folkestyre ikke nødvendigvis garanterer frihet, og at majoriteten kunne virke som en undertrykkende kraft. I *Om friheten* skriver han om hvordan de herskende tanker eller følelser er et tyranni som man må beskytte seg mot vel så mye som mot politiske myndigheters tyranni. «Beskyttelse mot de politiske myndigheters tyranni er [...] ikke tilstrekkelig: det er like nødvendig å beskytte seg mot de herskende tanker eller

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

følelsers tyranni, mot samfunnets tendens til å påtvinge og presse frem ideer og adferdsmønstre på andre måter enn ved straffeforfølgelse.» (Mill, Om friheten (utdrag), 1859) Det Mill forklarer, er at demokratiet faktisk kan bidra til en lovlig undertrykking og ekskludering av minoriteten.

Dette vil også være etter min mening mer emosjonelt smertefullt enn for eksempel undertrykking i totalitære samfunn, for der vil det finnes en tilhørighet og solidaritet blant medlemmene av den undertrykte klassen – men dersom man ekskluderes i et demokratisk samfunn, står man automatisk utenfor dette fellesskapet.

John og Harriet Mill skriver om problemer rundt flertallsstyranniet i *Kvinneundertrykkelsen*, en feministisk og liberal klassiker. «Prinsippet som regulerer de eksisterende sosiale relasjonene mellom kjønnene – det at det ene kjønn juridisk sett er underordnet det andre – er galt i seg selv og et av vår tids viktigste hindre for menneskelig utvikling. [...] Vanskene er de samme som man møter i alle saker der man må kjempe mot massive følelser. Så lenge en mening er dypt rotfestet i følelser, vil den snarere styrkes enn svekkes av å få en overveldende mengde argumenter mot seg.» (Mill & Mill, Om kvinneundertrykkelsen, 1869) Problemet med flertallsstyret, er derfor at uansett hvor mye en minoritet kan forsøke å ytre sine synspunkter, fungerer det ifølge Harriet T. og John S. Mill kun som drivstoff for majoritetens stahet.

Frihet er en av demokratiets kjerneverdier. Liberalistene skiller mellom det positive og det negative frihetsbegrepet. Sosialliberalismen står for et negativt frihetsbegrep, nemlig et statlig sikkerhetsnett. Staten kan gripe inn i markedet, for å sikre at markedet er rettferdig og for å beskytte enkeltmenneskets rettigheter. Staten kan også regulere utdanning og fordele goder. Det positive frihetsbegrepet handler om å fremme mekanismer som gir muligheter til å leve et fritt liv. Det er altså et større fokus på tilrettelegging for frihet. (Moum, Pettersen, & Sævareid, 2018) Hva slags effekter de to begrepene har på individer, er forskjellig. Ole Martin Skilleås skriver at det negative frihetsbegrepet er *positivt*: faren ved det negative frihetsbegrepet, ligger i trangen til å styre andre mennesker, bestemme på deres vegne hva som gir dem et godt liv. Innenfor det positive frihetsbegrepet, finnes det altså elementer til tvang. Han skriver at «kommunister, for eksempel, har kjempet for arbeiderklassens «objektive» interesser. [...] Positiv frihet kan, ved å manipulere hva som kjennetegner et menneske, brukes til å skaffe seg makt over andre. Den negative friheten, friheten fra at

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

andre blander seg inn i menneskers ønsker og behov, kan ikke manipuleres.» (Skilleås, 2007)
Derfor ser vi at demokrati, uansett hvor gode våre intensjoner er, kan innebære tvang og begrense friheten vår om vi ikke er nøye med å definere begrepene skikkelig.

Til sist vil jeg diskutere hvorvidt et demokrati er *effektivt* for å nå samfunns mål. Et uttrykk sier at det finnes mange veier til Rom, og dette bruker den kinesiske ambassadøren i Norge, Tang Guoqiang, for å beskrive at det ikke nødvendigvis er demokratiet og dets vektlegging på menneskerettigheter som er den eneste rette veien til et godt samfunn. For ikke så lenge siden vant en fengslet kinesisk menneskerettighet- og demokratiforkjemper, Liu Xiaobo, Nobels fredpris, hvilket utløste kraftige reaksjoner fra Kinas politikere. I *Kinas vei videre*, skriver ambassadøren at denne avgjørelsen er en krenkelse mot Kina, et uttrykk for manglende respekt og forståelse for deres politikk og historie. Kina har lenge ligget bak de vestlige landene i utviklingen, og dermed har landet valgt å prioritere menneskers rett til livsopphold og utvikling, selv om det er gått på bekostning av rettigheter vi anser som grunnleggende, som ytringsfriheten. Og for Kina har dette fungert godt for den demografiske utviklingen – Kina har analfabetisme sunket, levealderen har økt dramatisk, urbanisering og helsetjenester har ekspandert – og alt dette over nokså kort tid. Derfor kan man jo stille seg spørsmålet – er demokrati egentlig den beste styreform, når andre styreform kan gi folket bedre levekår på en rask og effektiv måte, selv når det begrenser individets rettigheter? (Guoqiang, 2010)

Avslutningsvis vil jeg likevel påstå at til syvende og sist, er demokrati den beste styreform. Den er ikke nødvendigvis den mest effektive, og den kan absolutt undertrykke mindretallet på flere måter. Det kan også skape surr og forvirring rundt hva som er sant, og hvilke problemer som er aktuelle. Men som Winston Churchill sa: Demokratiet er den verste styreform som *ikke er prøvd ut*. Den har sine knekk, men samtidig mener jeg likevel at demokrati er den beste veien til et godt samfunn i dag. I et demokrati kan vi kan være oss selv, vi kan si det vi mener i stor grad, vi kan utdanne oss til det vi vil, og ha en politisk innflytelse om vi ønsker. Vi trenger ikke bekymre oss for at politiet skal slå ned døren vår om natten, eller at familien vår er forsvunnet i det vi våkner om morgenen, eller at vi må møte døden for våre synspunkter, legning, religion eller nasjonalitet. Og derfor mener jeg demokratiet er noe vi må omfavne og verne, helt til det om så skulle dukke opp noe bedre i fremtiden.

Gullmedalje NM hifi 2024: Isabel Eie, Horten vgs

Referanser

Burke, E. (1790). *Betraktninger over revolusjonen i Frankrike (utdrag)*. Oslo: Cappelen Damm.

Fodstad. (2022). *Moment vg3*. Oslo: Cappelen Damm.

Guoqiang, T. (2010). *Kinas vei videre*. Oslo: Cappelen Damm.

Ibsen, H. (1882). *En folkefiende (utdrag fra Moment vg3)*. Oslo: Cappelen Damm.

Lenin, V. (1917). *Staten og revolusjonen (utdrag)*. Oslo: Ny dag.

Marx, & Engels. (1848). *Det kommunistiske partis manifest (utdrag)*. Oslo: Cappelen Damm.

Mill, J. S. (1859). *Om friheten (utdrag)*. Oslo: Cappelen Damm.

Mill, J. S., & Mill, H. T. (1869). *Om kvinneundertrykkelsen*. Oslo: Cappelen Damm.

Moum, T., Pettersen, T., & Sævareid, A. (2018). *Historie og filosofi 2*. Oslo: Cappelen Damm.

Nussbaum, M. (2000). *De grunnleggende menneskelige kapabilitetene (utdrag)*. Oslo: Cappelen Damm.

Skilleås, O. M. (2007, juli 5). Negativ frihet er mest positiv. *Aftenposten*, s. 1.

Snowden, E. (2021). *Løgn og sannhet i demokratiet (utdrag fra moment vg3)*. Oslo: Cappelen Damm.

Wollstonecraft, M. (1792). *Et forsvar for menneskerettighetene (utdrag)*. Oslo: Cappelen Damm.